

İlkokul Ders Kitaplarında Rol Modellerin Cinsiyete ve Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı *

Tuğçe Emral^a

Ahmet Şimşek^b

Nur Ütkür Güllühan^c

^a Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ORCID: 0000-0002-8028-305X

^b Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ORCID: 0000-0003-3591-8180

^c Doç.Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, ORCID: 0000-0003-2062-5430

ÖZET

Öğrencilerin yaş itibari ile karakterlerinin henüz tam olarak oluşmadığı zamanlarda model alma önemli bir öğrenme şeklidir. Model almanın, öğrencinin rol model olarak seçtiği kişilerle özdeşim kurduğu düşünüldüğünde davranış gelişiminde önemli bir yer aldığı anlaşılmaktadır. Öğrencinin hayatı ile özdeşim kurabilme fırsatı bulunan derslerde ders kitaplarında yer alan rol modeller öğrencinin olumlu davranışları içselleştirmesine katkı sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı ilkokulda okutulan Türkçe, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Matematik ve Fen Bilimleri ders kitaplarındaki rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre dağılımını tespit etmektir. Bu doğrultuda araştırmada Nitel Araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. İncelenen dokümanlar Türkçe 1. 2. 3. ve 4. sınıf ders kitapları Hayat Bilgisi 1. 2. ve 3. sınıf ders kitapları, Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitapları, Matematik 1. 2. 3. ve 4. sınıf ders kitapları ile Fen Bilimleri 3. ve 4. sınıf ders kitaplarıdır. Ders kitapları incelendiğinde Matematik ders kitaplarında hiçbir rol modele rastlanmamıştır. 10 ders kitabında ise 110 farklı rol modele yer verildiği bu rol modellerin yalnızca 12'sinin kadın olduğu tespit edilmiştir. 4 kitapta rol modele rastlanmamıştır. Faaliyet alanı olarak tüm derslerde en sık "bilim" alanında rol modellere yer verildiği ve ardından "askeri" alanın geldiği tespit edilmiştir.

MAKALE BİLGİSİ

Makale Türü
Araştırma

Makale Geçmişi
Gönderim tarihi:
04.07.2022
Kabul tarihi:
31.08.2022

Anahtar Kelimeler
İlkokul,
Ders Kitapları,
Rol Model,
Cinsiyet,
Faaliyet Alanı

Atf Bilgisi: Emral, T., Şimşek, A. ve Ütkür Güllühan, N. (2022). İlkokul ders kitaplarında rol modellerin cinsiyete ve faaliyet alanlarına göre dağılımı. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10 (19), 355-380.

Sorumlu yazar: Nur Ütkür Güllühan, e-posta: nur.utkur@iuc.edu.tr

* Çalışma, doküman incelemesi olduğundan Etik Kurul onayı gerektirmemektedir.

Distribution of Role Models in Primary School Textbooks by Gender and Fields of Activity*

Tuğçe Emral^a

Ahmet Şimşek^b

Nur Ütkür Güllühan^c

^a Graduate Student, Istanbul University-Cerrahpasa, ORCID: 0000-0002-8028-305X

^b Prof.Dr., Istanbul University-Cerrahpasa, ORCID: 0000-0003-3591-8180

^c Assoc.Prof.Dr., Istanbul University-Cerrahpasa, ORCID: 0000-0003-2062-5430

ABSTRACT

Modeling is an important form of learning when the characters of the students are not yet fully formed by age. It is understood that taking a model has an important place in the development of behavior when it is considered that the student identifies with the people he/she chooses as role models. The role models in the textbooks contribute to the internalization of positive behaviors in the lessons where the student has the opportunity to identify with his life. The aim of this research is to determine the distribution of role models in Turkish, Life Studies, Social Studies, Mathematics and Science textbooks taught in primary schools according to gender and field of activity. In this direction, document analysis, one of the qualitative research methods, was used in the research. Examined documents are 1st, 2nd, 3rd and 4th grade Turkish textbooks; 1st, 2nd and 3rd grade Life Studies textbooks; 4th grade Social Studies textbooks; 1st, 2nd, 3rd and 4th grades Mathematics textbooks; and 3rd and 4th grade Science textbooks. When the textbooks were examined, no role models were found in the mathematics textbooks. It has been determined that only 12 of these role models are women, in which 110 different role models are included in 10 textbooks. No one was found as a role model in any of the 4 books. As a field of activity, it has been determined that role models are included in the field of "science" most frequently in all courses, followed by the field of "military".

Article Type
Research

Article Background
Received:
04.07.2022
Accepted:
31.08.2022

Key Words
Primary School,
Textbooks,
Role Model,
Gender,
Activity Area

Tocitethisarticle: Eral, T., Şişek, A. & Ütkür Güllühan, N. (2022). İlkokul ders kitaplarında rol modellerin cinsiyete ve faaliyet alanlarına göre dağılımı. *International Journal of Turkish Educational Sciences*, 10 (19), 355-380.

Corresponding Author: Nur Ütkür Güllühan, e-mail: nur.utkur@istanbul.edu.tr

* Since the study is a document review, it does not require Ethics Committee approval.

Giriş

Öğrenme, büyüme ve vücuttaki değişik etkilerle oluşan geçici değişimlere atfedilmeyecek, yaşantı ürünü olarak meydana gelen davranışta ya da potansiyel davranıştaki nispeten kalıcı izli değişimdir (Senemoğlu, 2021). Öğrenmenin sonucunda her zaman ölçülebilir davranış değişikliği görülmelidir. Davranıştaki değişimler gözlenebilir ve ölçülebilir olmalı, nispeten kalıcı olmalı, tecrübe ve deneyim sonucunda olmalı; yorgunluk, hastalık, ilaç alma vb. etkenlerle geçici bir biçimde meydana gelmemeli, yalnızca büyüme sonucu olmamalıdır. Planlı, programlı ve sistematik olabileceği gibi kontrol dışı da gerçekleşebilmektedir (Olson ve Hergenbahn, 2016).

Öğrenme doğumdan itibaren başlamaktadır. Birey hayatındaki ilk öğrenmeleri taklit yoluyla gerçekleştirmektedir. Anne ve babasını ya da bakım veren kişinin davranışlarını gözlemleyip taklit ederek davranış kazanmaktadır. Bu tür öğrenmeleri Bandura sosyal öğrenme kuramı ile açıklamaktadır (Senemoğlu, 2021). Bandura'ya (1986) göre birey için çevre çok önemlidir çünkü çevresiyle sürekli bir etkileşim halindedir. Toplumda bireyler diğer insanları seyrederek ve gözlem yaparak neredeyse tüm davranışlarını taklit ve gözlem yoluyla kazanmaktadır. Birey ilk kez sosyalleşerek çevresindeki farklı kişileri model alabilmektedir (Bayrakçı, 2007). Çevresindeki insanları gözlemleyerek önceleri sevdiği kişileri sonrasında ise takdir edilen, sevilen, saygı gösterilen ve güçlü kişileri kendisine model alarak onun gibi davranmaya ve konuşmaya başlamaktadır. Yalnızca istedik kişileri değil olumsuz örnek olacak kişileri de gözlemleyip taklit edeceği için karşılaşılan kişiler önemli bir etkidir (Sözen, 2018). Birey önce kişiyi gözlemler, sonrasında taklit eder, daha sonrasında davranışları olumlu tepkiler alıyorsa içselleştirir. Kişi çevresinden alay etme, kızma, cezalandırma gibi olumsuz tepkiler aldığı anda model almayı bırakmakta ve başka bir kişiyi model almaktadır (Bayrakçı, 2007).

Rol model; kişinin hedeflerini, beklentilerini, davranışlarını örnek aldığı ve özdeşim kurduğu insanlar ya da gruplar olarak tanımlanabilmektedir (Karakuş ve Çoksever, 2019). Kişiliğin henüz oturmadığı dönem olan çocuklukta rol modellerin ayrı bir yeri bulunmaktadır. Yetişkinlikte bireyler kişiliklerinde etkilendiği kişilerin izlerini taşımaktadır (Ceran, 2015). Rol modeller kişiler için başta anne ve baba olurken daha sonrasında sosyal çevresindeki insanlar da olmaktadır. Bireyler herkesi rol model olarak seçmemektedir. Kişinin bulunduğu toplumsal statü, itibarı, toplum tarafından kabul görme seviyesi ne kadar yüksekse bireyleri o kadar etkileyebilmektedir.

Çocuk için anne ve baba model; öğrenci için öğretmen ve kitaplar modeldir. Rol modeller, öğrenciler için ayrı bir çabaya gerek duyulmayan bir yol olduğu için öğrenmenin eğlenceli bir halidir. Öğretmenin rol model olarak öğrenci için önemi bir gerçektir. Fakat öğretmen kadar olmasa da kitaplar da öğrenciler için önemli birer kaynaktır (Faiz ve Karasu Avcı, 2019). Çünkü ilkökul çağındaki çocuklar yalnızca çevresindeki kişilerin değil izledikleri çizgi film, film ve dizilerdeki; okudukları kitaplardaki kişilerin davranışlarını da içselleştirmektedir (Oruç vd., 2011). Ders kitapları planlı ve programlı bir öğrenme kaynağı olduğu için seçilen modeller önemlidir. Çünkü öğrenciler yapabilecekleri sınırsız olan gerçek dışı kişilerin davranışlarını taklit ettiğinde hayal kırıklığına uğramakta ve özgüvenleri düşmektedir. Bu sebeple gerçek kişilerin rol model olarak sunulması öğrencilerin benlik algılarına yarar sağlamaktadır (Yazıcı, 2011). Topluma yarar sağlamış kişilerin sunulması topluma yarar sağlayan kişilerin yetişmesi anlamına gelmektedir.

Bireyler rol modellerle yalnızca davranış değişikliği ve kişilik oluşturmazlar. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerini de rol modeller ile kazanmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadını ve erkeği olarak şekillendiren psikososyal özelliklerdir (Bingöl, 2014; Tezer Asan, 2010). Bireyin doğduğu toplum, onu kadın ve erkeğe uygun gördüğü davranış kalıpları içinde şekillendirir. Buna göre çocukların beslenme tarzlarından, giysilerine, oyuncaklarına, kitaplarına, çizgi filmlere, bilgisayar oyunlarına, okula ilk adımını attığında karşılaştığı ders kitaplarına dek her şey iki cinse uygun olduğu varsayılan imgelerle yüklüdür (Gümüšoğlu, 2008). Kız çocuğu için anne; erkek çocuğu için baba cinsiyet rollerini belirleyen kişilerdir. Öğretmenlerin cinsiyetleri de öğrenciler için önemlidir (Vatandaş, 2007). Ataerki toplumlarda rol modellerin erkekler olması olağan bir bulgudur. Kadınlar hayat şartları ve toplumların bakış açısı sebebiyle ön plana çıkamamaktadır. Ön plana çıktıklarında ise bu durum konuşulmamakta ve yok sayılabilmektedir. Türk toplumunda kadınların yeri zamanla değişim gösterse de her zaman önemlidir. Yönetim, askeri, bilim, sanat, spor gibi dallarda birçok örnek kadın bulunmaktadır. Kız çocukların kendi ilgi alanlarına uygun pek çok kadın vardır (Karagözoğlu, 2018). Kız öğrencilerin kariyer yolunda bir kadını rol modeli belirlediklerinde kariyer seçme olasılıklarının daha yüksek olduğu bilinmektedir (Buck vd., 2007). Örnek olan kadınlara ders kitaplarında yer verilmesi kız çocukları için toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında önemli bir etkiye sahip olacaktır. Güçlü, statü sahibi, başarılı kadınların sunulması kız çocuklarının da cinsiyet rollerinin şekillenmesine katkı sağlayacaktır (Sarıçoban, 2017).

Öğrencilerin farklı ilgi alanları, yetenekleri ve zekâ türleri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ders kitaplarında sunulan çeşitli faaliyet alanlarında sunulması öğrencilerin ilgi alanlarına uygun rol model seçme şansını arttırmaktadır. Çünkü bireyler kendine yakın hissettikleri, ortak alanlarının olduğu düşündükleri kişileri rol model olarak diğer kişilere kıyasla daha fazla seçmektedir. Farklı meslek gruplarından ve farklı ilgi alanlarından örneklerin verilmesi, bu örneklerin de olumlu özelliklerinin anlatılması öğrenciler için yararlıdır (Bayrakçı, 2017). Ulusal literatür incelendiğinde ders kitaplarındaki rol model incelemelerinin ders ile cinsiyet bazında ve sıklıkla sosyal bilgiler dersinde ele alındığı görülmüştür (Akkaya, 2016; Aytan vd., 2018; Kabael ve Ata Baran 2016; Öcal vd., 2012; Yazıcı ve Aslan, 2011; Sönmez ve Dikmenli, 2021). Hayat Bilgisi dersinde toplumsal cinsiyeti ele alan çalışmalara rastlanmıştır (Doğanay ve Çopur, 2021; Sarıtaş ve Şahin, 2018). Türkçe dersinde de toplumsal cinsiyeti metinlerde ve görsellerde ele alan araştırmalara rastlanmıştır (Kırbaşoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014). Uluslararası literatür incelendiğinde ise ders kitaplarındaki rol modellerin cinsiyetlerinin sıklığını, gösterildiği metin türlerini, temsil ettiği değerleri, kişilik özelliklerini inceleyen çalışmalara rastlanmıştır (Jabeen ve Ilyas, 2012; Kalia, 1980; Tse ve Zhang, 2017). İlkokuldaki bütün derslerin ele alındığı ders kitaplarını incelemeye, rol modellerin cinsiyetlerinin ve faaliyet alanlarının karşılaştırılmasına yönelik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle çalışmanın literatüre bir katkısının olacağı düşünülmektedir

Bu doğrultuda araştırmanın problemi “İlkokul ders kitaplarında yer alan rol modellerin durumu nasıldır?” olarak ifade edilebilir. Bu sorunun cevabını bulmaya yönelik aşağıdaki alt problemler belirlenmiştir:

1. İlkokul 1. 2. 3. ve 4. sınıf Türkçe Ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumu nasıldır?
2. İlkokul 1. 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında yer alan

rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumu nasıldır?

3. İlkokul 3. ve 4. sınıf Fen Bilimleri Ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumu nasıldır?
4. İlkokul 1. 2. 3. ve 4. sınıf Matematik Ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumu nasıldır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Rol modelleri, cinsiyetleri, faaliyet alanları ve rol model olma özelliklerini tespit etmek için durum çalışması deseni kullanılmıştır. Durum çalışması, ele alınan sınırlı bir düzen içerisinde, mekân ve zaman tarafından sınırlandırılmış durumun birçok alandan derinlemesine incelenip çalışılıp betimlenmesi, bilgi vermesi ve durum ilgili argüman oluşturulmasıdır (Creswell, 2014). Bu çalışmada ders kitaplarındaki rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanının var olan durumunu incelemek ve dağılımı hakkında bilgi vermek için açıklayıcı/tanımlayıcı durum çalışması kullanılmıştır. Açıklayıcı/tanımlayıcı durum çalışmaları bir durum hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için kullanılan durum çalışmasının bir modelidir (Aytaçlı, 2017). Çalışma, doküman incelemesi olduğundan Etik Kurul onayı gerektirmemektedir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubu; Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kabul edilen Türkçe 1. sınıf ders kitabı (Civelek vd., 2021), 2. sınıf ders kitabı (Erdal, 2021), 3. sınıf ders kitabı (Karaduman vd., 2021) ve 4. sınıf ders kitabı (Ayan vd., 2021); hayat bilgisi 1. sınıf ders kitabı (Alemdar, 2021), 2. sınıf ders kitabı (Dokumacı vd., 2021) ve 3. sınıf ders kitabı (Çelikbaş vd., 2019), sosyal bilgiler 4. sınıf ders kitabı (Tüysüz, 2019); fen bilimleri 3. sınıf ders kitabı (Demiray ve Göker, 2019) ve 4. sınıf ders kitabı (Yaman vd., 2019); matematik 1. sınıf ders kitabı (Bahçivancı vd., 2019), 2. sınıf ders kitabı (Atlı vd., 2021), 3. sınıf ders kitabı (Savaş vd., 2021) ve 4. sınıf ders kitabı (Kayapınar vd., 2019) üzerinden doküman incelemesi yapılarak, araştırma problemlerine yönelik veriler toplanmıştır. Uygun durum ile çalışma grubu seçilmiştir. Üzerinde kolayca araştırma yapılacak kişi ve grupların seçilmesi uygun durum çalışma grubudur. Mevcut olan, ulaşılması hızlı ve kolay olan ögelere dayanır (Sönmez ve Alacapınar, 2019).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada doküman analizi yöntemi ile veri toplanmıştır. Doküman analizi, var olan basılı ve elektronik materyaller olmak üzere tüm belgeleri inceleyerek veri elde etmektir. Doküman analizi, belli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2019). Bu çalışmada, ders kitaplarında yer alan rol modellerin; derslere, faaliyet alanlarına, rol model olma özelliklerine göre dağılımları tablolar hâlinde verilmiş ve elde edilen bulgular araştırma sorularına uygun olarak sınıflandırılmıştır. Hayatı ve/veya kişilik özellikleri hakkında bilgileri, görselleri,

otobiyografileri, biyografileri ve röportajları bulunan kişiler rol model olarak kabul edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi; özel, yazılı veya diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Verilerin değerlendirilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından kabul edilen ders kitaplarında yer alan kişilerin faaliyet alanı ve rol model olma özellikleri derslere ve cinsiyete göre dağılımları ve sıklıkları hesaplanmıştır. Sıklıkların hesaplanması ve yorumlanması aşamaları özenle tamamlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda Miles ve Huberman'ın (1994) kodlayıcı güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Araştırmacıların kodlamaları birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Araştırmacılar arasındaki analizin uyumu, "Güvenirlik= Uzlaşma Sayısı/ Uzlaşma Sayısı + Uzlaşmama Sayısı" formülüne göre hesaplanmıştır. Bu değer her araştırma sorusu için ayrı ayrı ve sırasıyla "0.94, 0.96, 0.90, 0.91" olarak belirlenmiştir. Doküman inceleme sonucu elde edilen kodlayıcı güvenilirlik katsayısı ortalaması ise 0.93 çıktığından, bu çalışmada kullanılan veri toplama aracının analizi güvenilir olarak kabul edilebilmektedir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular araştırma sorularına uygun şekilde tablolar halinde sunulmuştur.

İlkokul 1. 2. 3. ve 4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Rol Modellerin Cinsiyet Ve Faaliyet Alanlarına İlişkin Bulgular

Türkçe ders kitaplarında sunulan rol modellerin cinsiyet, faaliyet alanı ve rol model olma durumları Tablo 1, Tablo 2, Tablo 3 ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 1. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Tema	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Millî Mücadele ve Atatürk	Seyit Onbaşı	Erkek	Askeri	Azim, Vatan Sevgisi
	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Başarı, Çalışkanlık, Vatan Sevgisi, Liderlik, Fedakârlık, Azim, Çocuk Sevgisi
	Nezahat Onbaşı	Kadın	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
Bilim ve Teknoloji	Matrakçı Nasuh	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Yenilikçilik
	Hezarfen Ahmet Çelebi	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Thomas Edison	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	İbn-i Sina	Erkek	Bilim	Azim, Başarı, Çalışkanlık
	Aziz Sançar	Erkek	Bilim	Çalışkanlık, Başarı, Azim

MEB yayınevine ait Türkçe 1. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 8 farklı rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 1’de gösterilmiştir. 1. sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda toplam 2 temada rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 3’ü Millî Mücadele ve Atatürk Temasında 5’i Bilim ve Teknoloji Temasında gösterildiği tespit edilmiştir. 8 rol modelin 1 tanesinin kadın; 7 tanesinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin 5’i bilim, 2’si askeri ve 1’i yönetim alanındadır. Kadın rol modelin özellikleri “vatan sevgisi ve fedakârlık”; erkek rol modellerin özellikleri ise “azim, vatan sevgisi, başarı, çalışkanlık, liderlik, fedakârlık ve bilimsellik” olarak düşünülmektedir.

1. Sınıf Millî Mücadele ve Atatürk temasında Atatürk için “Atatürk’ün liderliğinde savaşları kazanmışız. Atatürk vatanını çok sevmiş. Vatanı için çok çalışmış.” ve “Atatürk çocukları çok severdi.” ifadeleri yer almaktadır. Aynı temada Nezahat onbaşı için “Nezahat Onbaşı Kurtuluş Savaşı’nda büyük fedakarlıklar göstermiş kahramanlarımızdandır.” ifadeleri yer almaktadır. Bilim ve Teknoloji temasında İbni Sina için “Size muhteşem bir bilim insanı tanıtmak istiyorum. İbni Sina, doktorların doktoru olarak anılıyor. İbni Sina, çocukken okumaya yazmaya, araştırmaya, incelemeye ve de öğrenmeye bayılıyordu. Bazı derslerde sorduğu sorularla öğretmenlerini de şaşırtıyordu. Kısa zamanda matematikte en başarılı öğrencilerden biri olmuştu.” ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 2. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Tema	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Millî Kültürümüz	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Cesaret, Liderlik
	Mimar Sinan	Erkek	Sanat	Yaratıcılık, Çalışkanlık, Başarı
	Nasrettin Hoca	Erkek	Din	Mizah
Millî Mücadele ve Atatürk	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Şairlik
	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Çocuk Sevgisi, Vatan Sevgisi, Çalışkanlık
	Seyit Onbaşı	Erkek	Askeri	Çalışkanlık, Cesaret, Vatan Sevgisi, Kararlılık, İnanç, Mertlik
Bilim ve Teknoloji	Robert Thompson	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Hezarfen Ahmet Çelebi	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	İbn-i Sina	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Aziz Sancar	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Cahit Arf	Erkek	Bilim	Bilimsellik

MEB yayınevine ait Türkçe 2. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 10 farklı olmak üzere 11

rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 2’de gösterilmiştir. 2. sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda toplam 3 temada rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 3’ü Milli Kültürümüz, 3’ü Millî Mücadele ve Atatürk Temasında 5’i Bilim ve Teknoloji Temasında gösterildiği tespit edilmiştir. 10 rol modelin hiçbirinin kadın olmadığı tespit edilmiştir. Rol modellerin 5’si bilim, 2’si sanat, 1’i askeri, 1’i din ve 1’i yönetim alanındadır. Erkek rol modellerin özelliklerinin “cesaret, liderlik, yaratıcılık, çalışkanlık, başarı, mizah, şairlik, çocuk sevgisi, vatan sevgisi, kararlılık ve inanç” olduğu düşünülmektedir.

2. sınıf Millî Kültür temasında Mimar Sinan’dan “Örneğin Mimar Sinan. Dünyaca ünlü bir mimarımızdır.”, “Mimar Sinan’ın eseri gerçekten de çok güzeldi.” ve “Mimar Sinan dünyanın önemli mimarlarından. Bin dört yüz seksen dokuz yılında Kayseri’de doğmuştur. Yaşamı boyunca birçok cami, köprü, hamam ve saray yapmıştır. Pek çok eseri günümüzde de kullanılmaktadır.” ifadeleriyle bahsedilmiştir. Millî Mücadele ve Atatürk temasında Seyit Onbaşı için “Mert, çalışkan ve cesur bir çocuktum.”, “Bu durumda vatanımızı ve masum halkımızı korumak için askere yazıldım.”, “Balkanlarda halkımıza kötülük edenlerle savaştım.” ve “O dev gibi mermiyi kaldırmaktan başka bir şey düşünmüyordum. Kararlılık ve inanç gücüyle, mermiyi bir defada kaldırdım.” ifadeleri kullanılmıştır. Bilim ve Teknoloji temasında ise “Bilimsel gelişmelere katkıda bulunan birçok Türk bilim insanı vardır. Örneğin Hezarfen Ahmet Çelebi havacılık, İbn-i Sina ve Aziz Sancar tıp, Cahit Arf matematik alanında çalışmaları olan Türk bilim insanlarıdır.” ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 3. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Tema	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Millî Mücadele ve Atatürk	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Vatan Sevgisi, Başarı, Fedakârlık
	Şahin Bey	Erkek	Askeri	Fedakârlık, Azim, Vatan Sevgisi, Bağımsızlık
	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Yiğitlik, İnanç, Yapıcılık, Alçakgönüllülük
Erdemler	Hasan Kızıl	Erkek	Bilim	Yardımseverlik, Yaratıcılık, İyilik, Hayvan Sevgisi
Millî Kültürümüz	Nasrettin Hoca	Erkek	Din	Mizah, Sevgi, Sevgi
	Yunus Emre	Erkek	Sanat	
	Mevlâna	Erkek	Sanat	
Bilim ve Teknoloji	İhsan Ketin	Erkek	Bilim	Çalışkanlık, Azim, Başarı
	Yunus Emre	Erkek	Sanat	Bilim Sevgisi
	Hacı Bektâş-ı Veli	Erkek	Bilim	Bilim Sevgisi
	Aristo	Erkek	Bilim	Bilim Sevgisi
	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Bilim Sevgisi
	Goethe	Erkek	Sanat	Bilim Sevgisi
	Galileo	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Yuri Gagarin	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Cesaret, Azim, Başarı
	Cahit Arf	Erkek	Bilim	Başarı, Yaratıcılık
	Claude Chappe	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Alexander Graham Bell	Erkek	Bilim	Bilimsellik	
Çocuk Dünyası	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Sevgi

MEB yayınevine ait Türkçe 3. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 16 farklı olmak üzere 19 rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 3'te gösterilmiştir. 3. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda toplam 5 temada rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 3'ü Millî Mücadele ve Atatürk Temasında, 1'i Erdemler Temasında, 3'ü Millî Kültürümüz Temasında, 11'i Bilim ve Teknoloji Temasında ve 1'i Çocuk Dünyası Temasında gösterildiği tespit edilmiştir. 16 rol modelin hiçbirinin kadın olmadığı tespit edilmiştir. Rol modellerin 9'u bilim, 4'ü sanat, 1'i askeri, 1'i din ve 1'i yönetim alanındadır. Erkek rol modellerin özelliklerinin "vatan sevgisi, başarı, fedakârlık, azim, bağımsızlık, yiğitlik, inanç, yapıcılık, alçakgönüllülük, yardımseverlik, yaratıcılık, mizah, sevgi, çalışkanlık, bilim sevgisi, bilimsellik, cesaret" olduğu düşünülmektedir.

3. sınıf Millî Mücadele ve Atatürk temasında Mehmet Akif Ersoy için “Mehmet Âkif millete ait olan bir ulusal marşın para karşılığı yazılamayacağını düşünüyordu.” ve “Mehmet Âkif Ersoy, “Safahat” adlı şiir kitabına, kendisi yazdığı halde İstiklâl Marşı'nı almamıştır. Nedeni sorulduğunda da “O, benim değil milletimin malıdır.” demiştir.” İfadeleri yer almaktadır. Erdemler temasında Hasan Kızıl'dan “Mardin Derik'te yaşayan Hasan Kızıl (22), engelli hayvanlar için kendi imkânlarıyla her türlü malzemedden yürüteç ve protez ayak yapıyor.”, “Dünyası kararan hayvanlar onun sayesinde tekrar yürüme fırsatı buluyor. Karşınızda Hasan Kızıl'ın insanlığa olan inancımızı tazeleyen hikâyesi..”, “Muhabirimize konuşan Kızıl'ın anlattıklarından çocukluğundan beri teknolojiye ilgisi olduğunu öğreniyor ve içindeki hayvan sevgisini hissediyoruz” ve “Parayla satanlar iletişime geçti ama reddettim, canların yürümesi koşması parayla olur mu?” ifadeleri ile bahsedilmektedir. Bilim ve Teknoloji temasında Galileo için “Yandaki resimdeki alet ünlü astronom Galileo (Galile) tarafından yapılan bir teleskoptur. Galileo Ay'a ve gezegenlere bakmak için bu aleti kullanmıştır.” ifadeleri kullanılmıştır. Aynı temada Yuri Gagarin'den “Yuri'nin uzay yolculuğu ve Dünya'ya dönüşü muhteşem, heyecan verici ve çok tehlikeli bir görevdi.”, “Uzay aracından çıkıp paraşütünü açtıktan sonra Yuri zemini görmeye başladı. Görev başarı ile tamamlandı. Onun uzaydaki bu ilk uçuşu tarihteki olağanüstü görevlerden biriydi.” ifadeleri ile bahsedilmektedir.

Tablo 4. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Tema	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Okuma Kültürü	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Bilgili Olma, Kitap Okuma Sevgisi, Bilim Sevgisi
Millî Mücadele ve Atatürk	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Kitap Okuma Sevgisi, Disiplinli Olma, Çalışkanlık, Bilim Sevgisi
	Yörük Ali Efe	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Bağımsızlık, Cesaret
	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Vatan Sevgisi, Bağımsızlık
	Er Süleyman	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi
	Başçavuş Salih	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi
	Çavuş Üzeyir	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi
	Yüzbaşı Mahmut	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi
	Binbaşı Süleyman	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi
	Albay Hafız Halid Bey	Erkek	Askeri	Fedakârlık, Vatan Sevgisi
	Nezahat Onbaşı	Kadın	Askeri	Çalışkanlık, Azim, Cesaret, Vatan Sevgisi
Erdemler	Vecihi Hürkuş	Erkek	Bilim	Vatan Sevgisi, Çalışkanlık, Azim, Başarı
	Barış Manço	Erkek	Sanat	İnsan Sevgisi, Yardımseverlik
	Kerem Topalismailloğlu	Erkek	Bilim	Çalışkanlık, Yaratıcılık, Yardımseverlik
	Nasrettin Hoca	Erkek	Din	Mizah
	Mevlâna	Erkek	Sanat	Sevgi, Bilim Sevgisi, Dostluk
Bilim ve Teknoloji	Fatih Sultan Mehmet	Erkek	Yönetim	Alçakgönüllülük
	Canan Dağdeviren	Kadın	Bilim	Başarı
	Thomas Edison	Erkek	Bilim	Azim, Çalışkanlık, Başarı
	Cezeri	Erkek	Bilim	Çalışkanlık, Bilimsellik
	İbn-i Sina	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Çalışkanlık, Azim, Başarı
Doğa ve Evren	Wilson Alwyn Bentley	Erkek	Bilim	Yaratıcılık, Azim
	Salih Acar	Erkek	Bilim	Doğa Sevgisi
Millî Kültürümüz	Oğuz Kağan	Erkek	Yönetim	Cesaret, Vatan Sevgisi, Saygı
Sağlık ve Spor	Koca Yusuf	Erkek	Spor	Cesaret, Çalışkanlık, Başarı, Sağlık, Duygu Kontrolü
	Nasrettin Hoca	Erkek	Din	Mizah
Sanat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Sanat Sevgisi

MEB yayınevine ait Türkçe 4. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 24 farklı olmak üzere 27 rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 4'te gösterilmiştir. 4. sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda toplam 8 temada rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 1'i Okuma Kültürü Temasında, 11'i Millî Mücadele ve Atatürk Temasında 5'i Erdemler Temasında, 5'i Bilim ve Teknoloji Temasında, 1'i Doğa ve Evren Temasında, 1'i Milli Kültürümüz Temasında, 2'si Sağlık ve Spor Temasında ve 1'i Sanat Temasında gösterildiği tespit edilmiştir. 24 rol modelin 2 tanesinin kadın; 22 tanesinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin 8'i bilim, 8'i askeri 3'ü sanat, 3'ü yönetim 1'i din ve 1'i spor alanındadır. Kadın rol modellerin özelliklerinin "çalışkanlık, azim, cesaret, vatan sevgisi ve başarı"; erkek rol modellerin özelliklerinin "bilgili olma, kitap okuma sevgisi, bilim sevgisi, disiplinli olma, çalışkanlık, vatan sevgisi, bağımsızlık, fedakârlık, azim, cesaret, başarı, insan sevgisi, yardımseverlik, yaratıcılık, dostluk, doğa sevgisi, saygı, sağlık, duygu kontrolü, sanat sevgisi, alçakgönüllülük, mizah, sevgi ve bilimsellik" olduğu düşünülmektedir.

4. sınıf Millî Mücadele ve Atatürk temasında Yörük Ali Efe için "O günlerde, korkusuz bir efe çıktı ortaya. Adı Ali'ydi, ama Yörük Ali Efe diyorlardı ona. Ali Efe, ilk hedef olarak, Nazilli'deki bir düşman karakolunu basmayı koydu kafasına. Arkadaşlarını hızla örgütlediği gibi harekete geçti.", "Öyle bir bastılar ki karakolu, içindeki bütün cephane, silah, erzak ne varsa hepsini ele geçirmekle kalmayıp, askerleri de tutsak aldılar." ve "Yörük Ali Efe ile arkadaşlarının gösterdiği kahramanlık her yerde duyuldu. Dillere destan oldu." ifadeleri kullanılmaktadır. Erdemler temasında Fatih Sultan Mehmet için "-Çiçekleri onlara veriniz. Padişah benim ama onlar da benim hocalarımdır... Çiçeklere onlar layıktır, dedi." ifadeleri yer almaktadır. Bilim ve Teknoloji temasında Canan Dağdeviren'den "Örneğin, başarılı bilim insanı Canan Dağdeviren dedesini kalp yetmezliğinden kaybettikten sonra onun gibi hastalar için neler yapabileceğini düşünmüş ve giyilebilir kalp pilini icat etmiş." ifadeleri ile bahsedilmektedir. Millî Kültürümüz temasında Oğuz Kağan için "Oğuz Kağan cesur bir yiğit olduğundan bir gün canavarı avlamayı dilerdi.", "Bu yurdun kıymetini bilin, aranızda birlik olun, düşmana fırsat vermeyin." ve "Birincisi, töre konuşunca Han susar. Yani yasalar her şeyin üstündedir." ve "İkincisi; ilinize, dilinize, belinize sahip olun!.." ifadeleri yer almaktadır. Sağlık ve Spor temasında Koca Yusuf için "Koca Yusuf, birçok kişi tarafından dünyanın gelmiş geçmiş en güçlü insanı olarak kabul edilmiştir.", "Dünyada onun sırtını yere getirebilecek birinin bulunabileceğini hiç sanmıyorum. Buna imkân yoktur. Hatta onun Atlantik Denizi'nin derinliklerinde de sırtüstü değil fakat yüzükoyun yattığına yemin edebilirim.", "Koca Yusuf'un bu başarısının iki büyük sırrı vardır: Gücünü korumak için beslenmesine çok ederek sürekli çalışması ve güreşirken hiçbir zaman sinirlenmemesi." ifadeleri kullanılmaktadır. Sanat temasında Mustafa Kemal Atatürk için "Cumhurbaşkanı Atatürk, Adana İsmet Paşa Kız Enstitüsünde el sanatı çalışmalarını izlerken." ve "Cumhurbaşkanı Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda açılan resim ve heykel sergisine gelirken." ifadeleri kullanılmaktadır.

İlkokul 1. 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Rol Modellerin Cinsiyet Ve Faaliyet Alanlarına İlişkin Bulgular

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sunulan rol modellerin cinsiyet, faaliyet alanı ve rol model olma durumları Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7 ve Tablo 8'te verilmiştir.

Tablo 5. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Ülkemizde Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Liderlik, Vatan Sevgisi, Çocuk Sevgisi

MEB yayınevine ait Hayat Bilgisi 1. sınıf Ders Kitabı incelendiğinde 1 rol model tespit edilmiştir. Bu rol model; Mustafa Kemal Atatürk'tür. 1. sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı'nda 1 ünite de rol modele yer verilmiştir. Rol modellerin Ülkemizde Hayat Ünitesinde gösterildiği tespit edilmiştir. Hiçbir kadın rol modele yer verilmediği tespit edilmiştir. Rol modelin faaliyet alanının yönetim olduğu görülmüştür. Rol modelin özelliklerinin "liderlik ve vatan sevgisi" olduğu düşünülmektedir.

1. sınıf Ülkemizde Hayat ünitesinde Mustafa Kemal Atatürk için "Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasına ve ülkemizin kurulmasına liderlik eden Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'nda hayata gözlerini kapatmıştır.", "Türk milleti, atasına olan sevgi ve şükranlarının göstergesi olarak ona bir anıt mezar yaptırmıştır. Anıtkabir, başkentimiz Ankara'dadır.", "23 Nisan tarihinde, Mustafa Kemal'in liderliğinde Büyük Millet Meclisi açılmıştır." "19 Mayıs günü, ülkemizin kurucusu Mustafa Kemal, Samsun'a giderek Millî Mücadele'yi başlatmıştır.", "Mustafa Kemal önderliğinde Türk milleti, 30 Ağustos tarihinde, Millî Mücadele'yi zaferle sonuçlandırmıştır." ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 6. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Okulumuzda Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Liderlik
	Ömer Halis Demir	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi
Evimizde Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Vatan Sevgisi
Güvenli Hayat	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Vatan Sevgisi
Ülkemizde Hayat	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Millet Sevgisi, Fedakârlık, Yardımseverlik
	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Çalışkanlık, Disiplinli Olma
	Hafsa Sultan	Kadın	Yönetim	Paylaşma
Doğada Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Vatan Sevgisi

MEB yayınevine ait Hayat Bilgisi 2. sınıf ders kitabı incelendiğinde 4 farklı olmak üzere 8 rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller; Tablo 6'da gösterilmiştir. 2. sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı'nda toplamda 5 ünite de rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 2'si Okulumuzda Hayat Ünitesinde, 1'i Evimizde Hayat Ünitesinde, 1'i Güvenli Hayat Ünitesinde, 3'ü Ülkemizde Hayat Ünitesinde ve 1'i Doğada Hayat Ünitesinde gösterildiği tespit edilmiştir. Rol modellerin 1 tanesinin kadın; 3 tanesinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin 2'si yönetim, 1'i sanat ve 1'i askeri alandadır. Kadın rol modelin özellikleri "paylaşma"; erkek

rol modellerinin özellikleri “liderlik, vatan sevgisi, millet sevgisi, fedakârlık, yardımseverlik, disiplinli olma ve paylaşma” olduğu düşünülmektedir.

2. sınıf Okulumuzda Hayat ünitesinde Ömer Halis Demir için “Ömer Halis karşı durdu. Adi oyunu böyle bozdu. Millet tek yürek oldu. Bütün planlar bozuldu.” ifadeleri yer almaktadır. Güvenli Hayat ünitesinde Mehmet Akif Ersoy için “Mehmet Akif durmadı. Millî bir marş yazdı. İstiklâl Marşımızı, Tüm dünyaya duyurdu.” ifadeleri kullanılmaktadır. Ülkemizde Hayat ünitesinde Hafsa Sultan'dan “Halktan gelen istek ile Hafsa Sultan bu macunun Sultan Camii'nin kubbe ve minarelerinden saçılması buyurur.” ifadeleriyle bahsedilmektedir. Doğada Hayat ünitesinde Mustafa Kemal Atatürk'ten “Yurdumun her yanı işgal altındaydı. Mustafa Kemal bu duruma çare aramaktaydı. 19 Mayıs'ta, Samsun'a ayak bastı. Halkı aydınlatıp düşmana savaş açtı. Halkla birlikte düşmanı yendi. Milletin gücünü tüm dünyaya gösterdi.” ifadeleriyle bahsedilmektedir.

Tablo 7. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Okulumuzda Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Çağdaşlık, Millet Sevgisi
Evimizde Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Vatan Sevgisi, Millet Sevgisi, Çalışkanlık, Azim
Ülkemizde Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Vatan Sevgisi, Adaletli Olma, Liderlik, İnsan Sevgisi, Disiplinli Olma, Kararlı Olma, İş Birliği Yapma, Düzenli Olma
	Piri Reis	Erkek	Askeri	Çalışkanlık
	Nene Hatun	Kadın	Askeri	Vatan Sevgisi
	Mehmet Akif Ersoy	Erkek	Sanat	Millet Sevgisi
	Engin Arık	Kadın	Bilim	Bilimsellik
	Zihni Derin	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Aziz Sançar	Erkek	Bilim	Başarı, Bilimsellik
	Jale İnan	Kadın	Bilim	Bilimsellik, Başarı
	Nuri Demirağ	Erkek	İş	Başarı
	Sabiha Gökçen	Kadın	Askeri	Başarı
	Mehmet Ali Kağıtçı	Erkek	Bilim	Başarı, Bilimsellik
	Naim Süleymanoğlu	Erkek	Spor	Başarı
	Vecihi Hürkuş	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Başarı
Doğada Hayat	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Azim, Kararlılık, Çalışkanlık

MEB yayınevine ait Hayat Bilgisi 3. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 13 farklı olmak üzere 16 rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 7’de gösterilmiştir. 3. sınıf Hayat

Bilgisi Ders Kitabı'nda toplam 4 üniteye rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 1'i Okulumuzda Hayat Ünitesinde, 1'i Evimizde Hayat Ünitesinde, 13'ü Ülkemizde Hayat Ünitesinde ve 1'i Doğada Hayat Ünitesinde gösterildiği tespit edilmiştir. 13 rol modelin 4 tanesinin kadın; 9 tanesinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin 6'sının bilim, 3'ü askeri, 1'i yönetim, 1'i sanat 1'i iş ve 1'i spor alanındadır. Kadın rol modelin özellikleri "vatan sevgisi, bilimsellik ve başarı"; erkek rol modellerin özellikleri ise "çağdaşlık, millet sevgisi, azim, vatan sevgisi, başarı, çalışkanlık, liderlik, adaletli olma, insan sevgisi, disiplinli olma, kararlı olma, iş birliği yapma, düzenli olma ve bilimsellik" olarak düşünülmektedir.

3. sınıf Ülkemizde Hayat ünitesinde Nene Hatun için "Rusların Erzurum' u işgaline karşı halk direnişinin simgesi hâline gelmiş Türk kadın kahramandır." ifadeleri; Engin Arık için "Bor ve toryum madenleriyle ilgili çalışmalar yapan bilim insanıdır." ifadeleri; Zihni Derin için "Ülkemizde çay üretimini başlatan kişidir." ifadeleri; Naim Süleymanoğlu için "Halterde rekor kırarak dünya şampiyonu olan sporcumuzdur." İfadeleriyle; Vecihi Hürkuş için "Türkiye'nin ilk uçak tasarımcısıdır. Türkiye'nin ilk yerli uçağını yapmıştır." İfadeleri kullanılmaktadır.

Tablo 8. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Birey ve Toplum	April Deniz	Kadın	Sanat	Azim, Çalışkanlık, Yaratıcılık
	Picasso	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Dali	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Miro	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Bedri Rahmi Eyüboğlu	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Adnan Turani	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Botero	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Selçuk Demirel	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Piet Pedersen	Erkek	Sanat	Yaratıcılık
	Carlos Tiscar	Erkek	Sanat	Yaratıcılık, Çalışkanlık, Azim
	Narin Sözen Oruç	Kadın	Eğitim	Yardımsverlik
	Osman Çakmak	Erkek	Spor	Azim
	Serkan Dereli	Erkek	Spor	Azim
	Barış Telli	Erkek	Spor	Azim
	Rahmi Özcan	Erkek	Spor	Azim
Kültür ve Miras	Mustafa Kemal Atatürk	Erkek	Yönetim	Vatan Sevgisi, Çalışkanlık, Azim, Disiplinli Olma, Düzenli Olma, Millet Sevgisi
	Kazım Karabekir	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Disiplinli Olma
	Tayyar Rahmiye Hanım	Kadın	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Sütçü İmam	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Çakmakçı Sait	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Ali Saip Bey	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Şahin Bey	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Hasan Tahsin	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Yörük Ali Efe	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	İsmet İnönü	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık, Çalışkanlık, Kararlı Olma
	Şerife Bacı	Kadın	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Fevzi Çakmak	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık
	Ali Fuat Paşa	Erkek	Askeri	Vatan Sevgisi, Fedakârlık

Tablo 8. Devamı

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Bilim Teknoloji ve Toplum	Humphrey Davy	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Warren de la Rue	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Thomas Edison	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Çalışkanlık, Azim
	Peter Hewitt	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Claude Chappe	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Samuel Morse	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Alexander GrahamBell	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Guglielmo Marconi	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Martin Cooper	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Leonardo da Vinci	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Yaratıcılık
	Hazerfen Ahmet Çelebi	Erkek	Bilim	Bilimsellik, Çalışkanlık, Azim
	Lagari Hasan Çelebi	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Joseph Montgolfier	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Etienne Montgolfier	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Henri Giffard	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Ferdinand von Zeppelin	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	John Montgomery	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Orville Wright	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Wilbur Wright	Erkek	Bilim	Bilimsellik	
George Mestrol	Erkek	Bilim	Bilimsellik	

MEB yayınevine ait Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 48 rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 8’de gösterilmiştir. 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda toplam 8 üniteye rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 15’i Birey ve Toplum Ünitesinde, 13’ü Kültür ve Miras Ünitesinde 20’si Bilim, Teknoloji ve Toplum Ünitesinde gösterildiği tespit edilmiştir. 48 rol modelin 4 tanesinin kadın; 44 tanesinin erkek olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin 20’si bilim 12’si askeri, 10’u sanat, 4’ü spor 1’i yönetim ve 1’i eğitim alanındadır. Kadın rol modelin özellikleri “azim, çalışkanlık, yaratıcılık, yardımseverlik ve vatan sevgisi”; erkek rol modellerin özellikleri ise “yaratıcılık, azim, çalışkanlık, vatan sevgisi, disiplinli olma, düzenli olma, millet sevgisi, bilimsellik, kararlı olma ve fedakârlık” olarak düşünülmektedir.

4. sınıfta Birey ve Toplum ünitesinde Narin Sözen Oruç için “Bozköy İlkokulu 3A sınıfının 15 öğrencisi, öğretmenleri Narin Sözen Oruç öncülüğünde sosyal sorumluluk projeleri kapsamında Samsun’daki bir ilkokulda eğitim gören, hiç tanımadıkları yetim öğrenci E... N...’ye yardımda bulunmak için kampanya düzenledi.”, ve “Narin Sözen Oruç, “Her Sınıfın Bir Yetim Kardeşi Olsun adını verdiğimiz proje ile öğrencilere değerler eğitimini vermeye

çalışıyoruz. Bu sayede çocuklarımız hoşgörüyü, sevgiyi ve empati kurmayı öğreniyorlar.” dedi.” ifadeleri yer almaktadır. Aynı ünite de Avrupa Ampute Futbol Şampiyonası'nda final maçında İngiltere'yi yenerek Avrupa şampiyonu olan Ampute Futbol Millî Takımımızda yer alan oyunculardan bahsedilmiş, Osman Çakmak için “(Takım kaptanı-Gazi) Mayına basarak sol bacağı diz altından kaybetti.” ifadeleri; Serkan Dereli için “Doğuştan sol ayağı yok.” ifadeleri; Barış Telli için “5 yaşındayken ayağı arabanın altında kaldı.” İfadeleri; Rahmi Özcan için “Doğuştan sağ bacağı yok.” ifadeleri yer almaktadır. Kültür ve Miras ünitesinde Tayyar Rahmiye Hanım için “1890'da Osmaniye'de doğan Rahmiye Hanım, Fransızların halka yaptığı zulümler üzerine gönüllülerden kurduğu müfrezesinin başında Millî Mücadele'ye katıldı. Rahmiye Hanım'a atılınca hareketlerinden dolayı Tayyar (uçan) unvanı verildi.” ve “Tayyar Rahmiye Hanım, 1 Temmuz 1920'de Osmaniye'deki Fransız karargâhına müfrezesiyle birlikte taarruz ettiği sırada düşman ateşiyle şehit düştü. Silah arkadaşları onun başlattığı taarruzu zaferle sonuçlandırıp düşman karargâhını ele geçirdiler.” ifadeleri yer almaktadır. Aynı ünite de Sütçü İmam için “Güney Cephesi'ndeki millî kahramanlarımızdan biri de Maraş'ta düşmana ilk kurşunu atarak kurtuluş mücadelesini başlatan Sütçü İmam'dır (1871- 1922).”, “Maraş'taki Fransız-Ermeni askerleri 31 Ekim 1919 günü evlerine gitmekte olan Türk kadınlarına saldırdılar. Kadınları korumak isteyen Çakmakçı Sait'i de şehit ettiler. Bunun üzerine Sütçü İmam adıyla bilinen Maraşlı bir vatansever hızla dükkânından çıkarak askerlerden birini öldürdü.” ve “Bu olaydan sonra Sütçü İmam, gündüzleri köy köy dolaşarak düşmana karşı direniş çağrısı yaptı. Geceleri ise şehre inerek düşmana karşı yürütülen mücadeleye yardım etti. Maraş savunmasına katılıp şehrin kurtuluşuna önemli katkılarda bulundu.” ifadeleri yer almaktadır.

İlkokul 3. ve 4. Sınıf Fen Bilimleri Ders Kitaplarında Yer Alan Rol Modellerin Cinsiyet Ve Faaliyet Alanlarına İlişkin Bulgular

Fen Bilimleri ders kitaplarında sunulan rol modellerin cinsiyet, faaliyet alanı ve rol model olma durumları Tablo 9 ve Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9. 3. Sınıf Fen Bilimleri Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Gezegemizi Tanıyalım	Pisagor	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Birûnî	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Macellan	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Beş Duyumuz	Salvinod'Armete	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Edward Scarlet	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Rene Leannec	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Graeme Clark	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Eugene Schueller	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Kuvveti Tanıyalım	Naim Süleymanoğlu	Erkek	Spor	Azim
Çevremizdeki Işık ve Sesler	Nasrettin Hoca	Erkek	Din	Mizah
	İbn-i Sina	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Elektrikli Araçlar	Allessandro Graf Volta	Erkek	Bilim	Bilimsellik

MEB yayınevine ait Fen Bilimleri 3. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 12 farklı rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 9’da gösterilmiştir. 3. sınıf Fen Bilimleri Ders Kitabı’nda toplam 5 üniteye rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 3’ü Gezegenimizi Tanıyalım Ünitesinde, 5’i Beş Duyumuz Ünitesinde, 1’i Kuvveti Tanıyalım Ünitesinde, 2’si Çevremizdeki Işık ve Sesler Ünitesinde, 1’i Elektrikli Araçlar Ünitesinde gösterildiği tespit edilmiştir. 12 rol modelin tamamının erkek olduğu kadın rol modelin yer almadığı tespit edilmiştir. Rol modellerin 10’u bilim, 1’i spor ve 1’i din alanındadır. Rol modellerin özelliklerinin “bilimsellik, azim ve mizah” olarak düşünülmektedir.

3. sınıf Gezegenimizi Tanıyalım ünitesinde “Pisagor, Birûni, Macellan gibi bilim insanları gözlem ve araştırmalarına dayanarak Dünya’mızın şeklinin küreye benzediğini savunmuşlardır.” ifadeleri yer almaktadır. Beş Duyumuz ünitesinde “Salvino d’Armate ışıkla deney yaparken gözüne zarar verdi. Bu yaralanma sonrası burnunun üzerine yerleştirdiği mercekleri denedi. Çerçeve içine yerleştirilmiş mercekler sayesinde nesnelere daha büyük görmeyi mümkün olduğu keşfetti. Böylece gözlük icat edilmiş oldu.” ifadeleri yer almaktadır. Kuvveti Tanıyalım ünitesinde Naim Süleymanoğlu için “On altı yaşında rekor kırarak Dünya şampiyonu oldu. Böylece halter tarihinde en genç dünya rekortmeni unvanını aldı. Kariyeri boyunca 3 olimpiyat madalyası, 7 dünya şampiyonluğu ve 6 Avrupa şampiyonluğu vardır. Tam 46 kez dünya rekoru kırmıştır. Tüm zamanların en iyi haltercisidir. Bütün dünyada “Cep Herkülü” olarak anılır.” ifadeleri yer almaktadır. Çevremizdeki Işık ve Sesler ünitesinde “İbn-i Sina’ya göre ses tonu değişiklikleri ruh hallerini belirler. İbn-i Sina müzikle akıl hastalığının tedavisi için uğraşmış ve birtakım teknikler geliştirmiştir. Bu teknikler Osmanlı döneminde kullanılmıştır ve günümüz tıp çalışmalarında da kullanılmaktadır.” ifadeleri yer almaktadır.

Tablo 10. 4. Sınıf Fen Bilimleri Kitabı Rol Modellerinin Cinsiyet, Faaliyet Alanı ve Özellikleri

Ünite	Rol Model	Cinsiyet	Faaliyet Alanı	Özellik
Yer Kabuğu ve Dünya’mızın Hareketleri	Galileo Galilei	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Besinlerimiz/ Canlılar ve Yaşam	Louis Pasteur	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Kuvvetin Etkileri/ Fiziksel Olaylar	Isaac Newton	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Maddenin Özellikleri	Marie Curie	Kadın	Bilim	Bilimsellik
Aydınlatma ve Ses Teknolojileri	Thomas Edison	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Levis Howard Latimer	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Alexander Graham Bell	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Guglielmo Marconi	Erkek	Bilim	Bilimsellik
İnsan ve Çevre	Isamu Akasaki	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Hiroshi Amano	Erkek	Bilim	Bilimsellik
	Shuji Nakamura	Erkek	Bilim	Bilimsellik
Basit Elektrik Devreleri	Alessandro Graf Volta	Erkek	Bilim	Bilimsellik

MEB yayınevine ait Fen Bilimleri 4. sınıf ders kitabı incelendiğinde toplam 12 farklı rol model tespit edilmiştir. Bu rol modeller Tablo 10'da gösterilmiştir. 3. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında toplam 7 üniteye rol modellere yer verilmiştir. Rol modellerin 1'i Yer Kabuğu ve Dünya'mızın Hareketleri Ünitesinde, 1'i Besinlerimiz/ Canlılar ve Yaşam Ünitesinde, 1'i Kuvvetin Etkileri/ Fiziksel Olaylar Ünitesinde, 1'i Maddenin Özellikleri Ünitesinde, 4'ü Aydınlatma ve Ses Teknolojileri Ünitesinde, 3'ü İnsan ve Çevre Ünitesinde ve 1'i Basit Elektrik Devreleri Ünitesinde gösterildiği tespit edilmiştir. 12 rol modelin 1'inin kadın; 11'inin erkek olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin 10'u bilim, 1'i spor ve 1'i din alanındadır. Hem kadın rol modelin hem de erkek rol modellerin özelliğinin "bilimsellik" olduğu düşünülmektedir.

Besinlerimiz Canlılar ve Yaşam ünitesinde "Fransa'da doğan Louis Pasteur yaşamını sanayi, tarım ve tıp dünyasının sorunlarını çözmeye adanmış bir bilim adamıdır. Hastalıklara mikropların neden olduğunu fark etmesi tıp dünyasında devrim yaratmıştır." ve "Geliştirdiği pastörizasyon yöntemi, mikroorganizmaları öldürerek yiyeceklerin bozulmadan korunmasını ve taşınmasını sağlar. Hastalıkların yayılmasını önler. Bulduğu bağışıklık kazandırma yani aşılama yönteminden tüm dünya hâlâ yararlanmaktadır. Kuduz aşısı Pasteur'ün en bilinen çalışmasıdır." ifadeleri yer almaktadır. Maddenin Özellikleri ünitesinde Marie Cruie için "Polonya asıllı kimyager ve fizikçi. Radyoaktivite üzerine yaptığı çalışmalarla iki farklı alanda Nobel Ödülü kazandı. Uranyumla yaptığı deneyler sonucu radyoaktiviteyi keşfetti. Toryumun radyoaktif özelliğini buldu ve radyum elementini ayırttı. 1903 Nobel Fizik ödülü, 1911 Nobel Kimya Ödülü sahibi ve radyoloji biliminin kurucusudur. Çalışmalarıyla bir çığır açan Cruie, Nobel Ödülü'nü alan ilk kadın, bu ödülü iki kere alan ilk bilim insanı olmuştur." ifadeleri yer almaktadır.

İlkokul 1. 2. 3. ve 4. Sınıf Matematik Ders Kitaplarında Yer Alan Rol Modellerin Cinsiyet ve Faaliyet Alanlarına İlişkin Bulgular

MEB yayınevine ait 1. 2. 3. ve 4. sınıf Matematik ders kitaplarında hiçbir rol modele rastlanmamıştır.

Tartışma

Araştırmada ilkökul ders kitaplarında rol modellerin cinsiyete ve faaliyet alanlarına göre dağılımını incelemek amacıyla 4 problem araştırılmıştır. İlk problem İlkokul 1. 2. 3. ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumunun nasıl olduğudur. Türkçe ders kitaplarında 1. sınıfta 8, 2. sınıfta 11, 3. sınıfta 19 ve 4. sınıfta 27 olmak üzere toplamda 65 defa rol modele yer verildiği görülmüştür. Ders kitaplarında 42 farklı rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. En fazla yer verilen kişi Mustafa Kemal Atatürk'tür ve 8 defa yer verilmiştir. 42 rol modelin 2'sinin kadın, 40'ünün erkek olduğu tespit edilmiştir. 2. ve 3. Türkçe ders kitaplarında hiçbir kadın rol modele yer verilmediği, 1. sınıf ders kitabında ise 1 kadın rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. Rol modellerin faaliyet alanlarının kadınlarda bilim ve askeri olurken erkeklerde askeri, yönetim, bilim, sanat, din ve spor olduğu görülmüştür. Rol modellerin en sık yer aldığı faaliyet alanının "bilim" olduğu tespit edilmiştir. Faaliyet alanlarına göre dağılımının 1. sınıf ders kitabında askeri, yönetim, bilim, 2. sınıf ders kitabında yönetim, sanat, din, askeri, bilim, 3. sınıf ders kitabında

sanat, askeri, yönetim, bilim, din ve 4. sınıf ders kitabında sanat, askeri, yönetim, bilim, din, spor olduğu tespit edilmiştir. 1. sınıfta 3 faaliyet alanında, 2. ve 3. sınıflarda 5 faaliyet alanında, 4. sınıfta ise 6 faaliyet alanında rol modele yer verildiği görülmüştür. Türkçe ders kitaplarında kadın rol modele erkek rol modellerle karşılaştırıldığında az sayıda yer verildiği dikkat çekmektedir. 4 kitap içerisinde 2 kitapta hiçbir kadın rol modele rastlanmamış olması dağılım için önemli bir bulgudur. Faaliyet alanları için de tek bir alanda yığılma olduğu tespit edilmiştir. Bilim alanında gösterilen rol modellerle karşılaştırıldığında sanat, yönetim, din ve spor alanlarındaki rol modellerin az sayıda olduğu görülmektedir. Özellikle birinci sınıfta gösterilen faaliyet alanı çeşitliliğinin az olduğu görülmektedir. Aytan, Çalıcı ve Erdem'e (2018) göre Türkçe ders kitaplarında sıklıkla öyküleyici metinlere yer verildiği için rol modelleri bu metinlerde kazandırmak öğrenim için kolay, etkileyici ve eğlenceli bir yöntem olmaktadır. Fakat dikkat edilmesi gereken husus gerçek rol modellere yer verilmesi öğrencilerin benlik gelişimi için önemlidir. Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarında verilen metinlerde rol modellerin yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki çalışmalar da incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında yer verilen kadın rol modellerin erkek rol modellere kıyasla daha az sayıda ve daha az görünür olduğu görülmektedir (Kırbaçoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014).

İkinci problem ilkökul 1. 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumunun nasıl olduğudur. Hayat Bilgisi ders kitaplarında 1. sınıfta 1, 2. sınıfta 8 ve 3. sınıfta 16 olmak üzere 25 defa rol modele yer verildiği görülmüştür. Ders kitaplarında 15 farklı rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. En sık verilen rol model Mustafa Kemal Atatürk'tür ve 9 defa yer verilmiştir. 15 rol modelin 5'inin kadın rol model, 10'unun erkek rol model olduğu tespit edilmiştir. 1. sınıf ders kitabında hiçbir kadın modele yer verilmediği, 2. sınıf ders kitabında ise 1 kadın rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. Rol modellerin faaliyet alanlarının kadınlarda yönetim, bilim ve askeri olurken erkeklerde yönetim, askeri, bilim, sanat, spor ve iş olduğu görülmüştür. Rol modellerin en sık yer aldığı faaliyet alanının "bilim" olduğu görülmüştür. Rol modellerin faaliyet alanlarına göre dağılımının 1. sınıf ders kitabında yönetim, 2. sınıf ders kitabında yönetim, sanat, askeri ve 3. sınıf ders kitabında sanat, askeri, yönetim, bilim, iş ve spor olduğu tespit edilmiştir. 1. sınıfta 1 faaliyet alanında, 2. sınıfta 3 faaliyet alanında, 3. sınıfta ise 6 faaliyet alanında rol modele yer verildiği görülmüştür. Hayat Bilgisi ders kitabında kadın rol modellerin erkek rol modellere göre daha az yer verildiği dikkat çekmektedir. Diğer derslere göre iki cinsiyet arasındaki fark daha az olmasına rağmen erkek rol modellerinin yarısı kadar kadın rol modellere yer verildiği görülmektedir. 3 kitap içerisinde bir kitapta hiçbir kadın rol modele rastlanmaması da önemli bir bulgudur. Bununla birlikte 1. sınıf ders kitabında yalnızca bir rol modele yer verilmesi diğer ders kitaplarında rastlanmamış bir bulgudur. Faaliyet alanları için de tek bir alanda yığılma olduğu tespit edilmiştir. Bilim alanında gösterilen rol modellerle karşılaştırıldığında sanat, yönetim, iş ve spor alanlarındaki rol modellerin az sayıda olduğu ve görülmektedir. İş alanında rol modele yalnızca Hayat Bilgisi ders kitabında rastlanmıştır. Ütkür, Kabapınar ve Önder'e (2016) göre Hayat Bilgisi dersi çocuğun gerçek yaşamında karşılaştığı problemlere çözümler bulabilmesi ve kendisini rahatça ifade edebilmesi açısından etkili bir derstir. Öğrencinin bireysel anlamlar çıkarabilmesi kalıcılığı arttıran etmenlerden biridir. Öğrencinin kendine yakın hissedebileceği, ortak özellikler bulabileceği gerçek kişilerden seçilmiş rol modeller önemlidir demek yanlış

olmayacaktır. Bu sebeple Hayat Bilgisi dersinde seçilen rol model sayısının özellikle kadın rol model sayısının az olduğu düşünülmektedir. Sarıtaş ve Şahin'e (2018) göre Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan kadınların faaliyet alanları erkeklere göre oldukça sınırlıdır. Bu sınır kız öğrencilerin meslek tercihlerini de sınırlandıracağı düşünülmektedir. Doğanay ve Çopur'a (2021) göre Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer verilen kadın rol modellerin erkek rol modellere göre sayısı çok daha düşüktür.

Sosyal Bilgiler ders kitabında 48 farklı rol modele yer verildiği görülmüştür. 48 rol modelin 4'ünün kadın rol model, 44'ünün erkek rol model olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin faaliyet alanlarının kadınlarda sanat, askeri ve eğitim olurken erkeklerde bilim, askeri, spor, yönetim ve sanat olduğu görülmüştür. Rol modellerinin 20'si bilim alanında, 12'si askeri alanda, 10'u sanat alanında, 4'ü spor alanında, 1'i eğitim alanında ve 1'i yönetim alanında olduğu tespit edilmiştir. Rol modellerin en sık yer aldığı faaliyet alanının "bilim" olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler ders kitabında ise iki cinsiyet arasındaki fark daha fazladır. Kadın rol modellere daha az yer verildiği görülmektedir. Faaliyet alanları için de tek bir alanda yığılma diğer ders kitapları gibi bu ders kitabında da görülmektedir. Eğitim alanında rol modele yalnızca Sosyal Bilgiler ders kitabında rastlanmıştır. Özellikle Sosyal Bilgiler dersi gibi sözel ve kaynağı yaşamın kendisi olan derslerde rol model olarak öğrenme daha da önemli olmaktadır. Çünkü hayatı anlatırken yaşamış, iz bırakmış, başarılı insanları sunarak kişinin kendisinin de başarabilmesine olan inancını arttırmaktadır. Dere ve Ülker'e (2022) göre özellikle Türk toplumunda birçok önemli kişilik vardır. Bu kişilikleri tanıtmak, öğrencilerin örnek almasını sağlamak, derslerde bu kişilerden yararlanmak önemlidir. Sosyal Bilgiler dersinde verilen rol model sayısının diğer dersler ile karşılaştırıldığında var olan durumu da göz önünde bulundurulduğunda yeterli olduğu düşünülmektedir. Fakat rol modellerin içerisinde yer verilen kadın rol modellerin sayısının yetersiz olduğu düşünülmektedir. Erkek ve kadın rol model sayısı karşılaştırıldığında kadın rol modellerin sayısının sembolik olduğu da düşünülmektedir. Aradaki bu fark yapılan diğer çalışmalarda da görülmektedir (Öcal vd., 2012; Yazıcı ve Aslan, 2011). Bu farkın yukarıda da bahsedildiği gibi kaynağını gerçek yaşamdan alan derslerde olması düşündürücüdür. Çünkü yaşamda kadın rol modellerin sayısı göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Bilim alanında Safiye Ali, Halet Çambel, Afet İnan, Nüzhet Gökdoğan; askeri alanda Halime Çavuş, Kara Fatma, Nezahat Onbaşı, Melek Reşit Hanım, Binbaşı Emire Ayşe, Halide Edip Adivar, Münevver Saime, Nakiye Elgün, Faika Hakkı Hanım, Zekiye Hanım, Nazife Kadın, Binbaşı Ayşe Altıntaş; yönetim alanında Ayşe Hatun, Gevher Nesibe Hatun, Fatma Bacı, Mihrişah Sultan, Sadiye Ardahan, Gül Esin, Tansu Çiller, Nilüfer Hatun; sanat alanında Mihri Rasim, Nigar Hanım, Makbule Hanım, Fatma Aliye Hanım, Güzide Sabri, Afife Jale örnek olarak verilebilmektedir (Ceran, 2015; Karakuş ve Çoksever, 2019; Nutku; 2010; Sarıçoban, 2017; Sebik Gündüz, 2022).

Üçüncü problem ilkököl 3. ve 4. sınıf Fen Bilimleri Ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumunun nasıl olduğudur. Fen Bilimleri ders kitaplarında 3. sınıfta 12 ve 4. sınıfta 12 olmak üzere toplamda 24 defa rol modele yer verildiği görülmüştür. Ders kitaplarında 23 farklı rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. En sık verilen rol model Alessandro Graf Volta'dır ve 2 defa yer verilmiştir. 23 rol modelin 1'inin kadın 22'sinin erkek olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıf ders kitabında hiçbir kadın rol modele yer verilmediği ve 4. sınıf ders kitabında 1 kadın rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. Rol modellerinin faaliyet alanlarının kadınlarda bilim olurken erkeklerde bilim, spor ve din

olduğu görülmüştür. Rol modellerin en sık yer aldığı faaliyet alanının “bilim” olduğu görülmüştür. Rol modellerin faaliyet alanlarına göre dağılımının 3. sınıf ders kitabında bilim, spor, din ve 4. sınıf ders kitabında bilim olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıfta 3 faaliyet alanında 4. sınıfta ise 1 faaliyet alanında rol modele yer verildiği görülmüştür. Fen Bilimleri ders kitaplarında kadın rol modele erkek rol modellerle karşılaştırıldığında az sayıda yer verildiği dikkat çekmektedir. Diğer ders kitaplarıyla karşılaştırıldığında iki cinsiyet arasındaki farkın en fazla bu derste olduğu tespit edilmiştir. 2 kitap içerisinde bir kitapta hiçbir kadın rol modele rastlanmamış olması ve bir ders kitabında da yalnızca bir kadın rol modele rastlanması dağılım için önemli bir bulgudur. Faaliyet alanları için de tek bir alanda yığılma olduğu tespit edilmiştir. Bilim alanında gösterilen rol modellerle karşılaştırıldığında din ve spor alanlarındaki rol modellerin az sayıda olduğu, sanat, yönetim ve askeri alanda hiçbir rol modele yer verilmediği görülmektedir. Özellikle dördüncü sınıfta gösterilen faaliyet alanının yalnızca bir tane olduğu görülmektedir. Akkaya’ya (2016) göre fen bilimleri derslerinde rol modele yer vermek öğrencileri teşvik etmek amacıyla önemlidir. Fakat bu öneme rağmen fen bilimleri derslerinde az sayıda rol modele yer verilmektedir.

Dördüncü problem ilkokul 1. 2. 3. ve 4. sınıf Matematik ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyet ve faaliyet alanlarına göre durumunun nasıl olduğudur. Matematik ders kitaplarında hiçbir rol modele yer verilmediği tespit edilmiştir. Kabaal ve Ata Baran’a (2016) göre matematik öğrenciler tarafından önyargıyla yaklaşılan bir derstir. Bu sebeple dersi sevdirmek ve başarılı olmayı arttırmak için başta öğretmen olmak üzere rol modellere yer verilmelidir. Fakat bu derste diğer derslerle karşılaştırıldığında çok daha az rol modele yer verilmektedir

Karakuş ve Çoksever’in (2019) araştırmasında ders kitaplarında kadın rol modellerin az sayıda yer aldığı görülmektedir. Kadın rol modellerin erkek rol modellerden daha az sayıda olması rol modelleri örnek alma konusunda kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha az seçeneği olduğu anlamına gelebilmektedir. Faiz ve Karasu Avcı’ya göre (2019) ders kitaplarındaki rol modellerin özelliklerinin çeşitliliği de öğrencilerin farklı özellikleri öğrenmeleri açısından önemlidir.

14 ders kitabının 10 tanesinde rol modellere yer verilmiştir. 2. sınıf Türkçe ders kitabında, 3. sınıf Türkçe ders kitabında, 1. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında ve 3. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında olmak üzere toplamda 4 ders kitabında hiçbir kadın rol modele yer verilmediği tespit edilmiştir. 1. Sınıf Türkçe ders kitabında, 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında ve 4. sınıf Fen Bilimleri ders kitabında olmak üzere 3 ders kitabında ise 1’er kadın rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. 10 ders kitabında 162 defa rol modele yer verildiği tespit edilmiştir. 10 ders kitabında 110 farklı rol modele yer verildiği bu rol modellerin yalnızca 12’sinin kadın olduğu tespit edilmiştir. 10 kitapta da rol model olarak verilen bir kişiye rastlanmamıştır. Kitaplarda en sık rol model olarak gösterilen kişinin Mustafa Kemal Atatürk olduğu ve 8 kitapta 18 defa rol model olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Faaliyet alanı olarak tüm derslerde en sık “bilim” alanında rol modellere yer verildiği ve ardından “askeri” alanın geldiği tespit edilmiştir. En az faaliyet alanları ise “din, eğitim ve iş” alanlarıdır ve yalnızca 1’er kişinin rol model olarak gösterildiği tespit edilmiştir. Hem cinsiyet hem faaliyet alanlarının 10 kitapta da tek bir yönde sıklık gösterildiği görülmüştür.

Sonuç olarak ders kitaplarında yer alan rol modellerin cinsiyetleri arasında farkın çok büyük olduğu, faaliyet alanlarında da tek bir faaliyet alanında yığılma olduğu tespit edilmiştir. Tespit edilen sonuçlara dayanarak ders kitaplarında kadın rol modellere daha fazla yer verilmesi önerilebilir. Kız öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerini cinsiyetçi olmayan bir yaklaşımla edinmeleri için önemli bir kaynak ders kitaplarıdır. Bu sebeple daha fazla başarılı, kendini gerçekleştiren, ülkesini geliştiren kadınlara yer vererek kız öğrencilere örnek sunulabilir. İkincisi ders kitaplarında faaliyet alan çeşitliliği artırılabilir. Öğrencilerin farklı farklı ilgi alanları ve yetenekleri vardır. Bu doğrultuda daha fazla çocuğun ilgi alanına hitap etmek amacıyla daha fazla faaliyet alanında rol model gösterilebilir. Ayrıca Matematik dersinde de rol modellere yer verilmesi önerilebilir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

1. Yazar, çalışmanın giriş, veri analizi, bulgular ve tartışma kısmını yazmış, 2. Yazar yöntem, veri analizi, bulgular, giriş ve tartışma kısımlarına ve 3. Yazar makalenin tüm kısımlarına giriş, yöntem, bulgular ve tartışma-sonuç kısımlarına katkıda bulunmuştur.

Çatışma Beyanı

Yazarlar potansiyel bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedirler.

Kaynakça

- Aytaçlı, B. (2012). Durum çalışmasına ayrıntılı bir bakış. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3 (1), 1-9.
- Aytan, T., Çalıcı, M.A. ve Erdem, A. (2018). Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metin kahramanlarının rol model olma durumları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 634-652.
- Bayrakçı, M. (2007). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 198-210.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (3), 108-114.
- Buck, G.A., Clark, V.L.P., Leslie-Pelecky, D., Lu, Y. ve Cerda-Lizarraga, P. (2008). Examining the cognitive processes used by adolescent girls and women scientists in identifying science role models: A feminist approach. *Science Education*, 92(4), 688-707.
- Ceran, D. (2015). Çocuklara rol model olması bakımından millî mücadele kahramanları ve edebî eserlere yansımaları: "kurtuluşun kahramanları" kitap dizisi örneği. *Tarih Okulu Dergisi*, 8(24), 135-157.
- Creswell, J.W. (2014). *Qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Thousand Oaks CA:Sage.

- Demirbaş, M. ve Yağbasan, R. (2005). Sosyal öğrenme teorisine dayalı öğretim etkinliklerinin, öğrencilerin bilimsel tutumlarının kalıcılığına olan etkisinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 363-382.
- Dere, İ. ve Ülker, A.B. (2022). Lise tarih ders kitaplarında tarihi şahsiyetler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 921-956.
- Doğanay, G. ve Çopur, Z. (2021). İlkokul Hayat Bilgisi ders kitaplarında işlenen aile içi rollerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 7(1), 57-73.
- Faiz, M. ve Karasu Avcı, E. (2019). Tarihi kahramanların değerler eğitiminde rol model olarak kullanılmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin algıları. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 694-724.
- Gümüšoğlu, F. (2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 39-50.
- Jabeen, S. ve Ilyas, A. (2012). Gender role modelling in textbooks: case study of Urdu textbooks of Sindh province. *Pakistan Journal of Women's Studies: Alam-e-Niswan*, 19(1), 75-93.
- Kabaklı Çimen, L. (2019). Eğitim fakültesi öğrencilerinin rol model tercihi. *MANAS Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 88-110.
- Kalia, N.N. (1980). Images of men and women in Indian textbooks. *Comparative Education Review*, 24(2), 209-223.
- Kakırman Yıldız, A (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının okuma alışkanlığı kazanmasında rol model olarak aile. *Mavi Atlas Dergisi*, (7), 95-112.
- Karaboğa, M.T. (2019). Lise öğrencilerinin rol model tercihlerine ilişkin bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 363-391.
- Karagözoğlu, N. (2018). Sosyal bilgiler dersinde vatanseverlik değerinin kazandırılmasında kadın kahramanların yaşam öykülerinin kullanılması. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 4(2), 97-110.
- Karakuş, N. ve Çoksever, P. (2019). Değerler eğitiminde rol model olarak kadın kahramanlar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi*, 10(20), 46-62.
- Kırbaşoğlu Kılıç, L. ve Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 129-148.
- Köse, M. ve Demir, E. (2014). Öğretmenlerin rol modelliği hakkında öğrenci görüşleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4(1), 08-18.
- Miles, M. ve Huberman, M. (1994). *Qualitative data analysis*. California: Sage Publish.
- Nutku, Ö. (2010). Kadın ve sanat. *Yedi*, 4, 137-142.
- Oruç, C., Tecim, E. ve Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15 (48), 303-319.
- Öcal, A., Polat, R. ve Arı, G. (2012). Sosyal Bilgiler ve T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ders kitaplarındaki karakterlere ilişkin öğrenci görüşleri. *Dünya'daki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 2(1), 82-88.

- Sarıçoban, G. (2017). Millî mücadelede Anadolu kadını. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(4), 1331-1346.
- Sarıtaş, E. ve Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (48), 463-477.
- Sebik Gündüz, C. (2022). II. meşrutiyet dönemi kadın algısının sanata yansımaları: girişimci kişiliğiyle ilk Türk kadın ressam Mihri Rasim. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 186-193.
- Sönmez, K. ve Dikmenli, Y. (2021). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 10 (1), 434-458.
- Tezer Asan, H. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 2(2), 65-74.
- Tokcan, H. ve Kolyiğit, E. (2017). Türk tarihinde yer alan önemli kadın şahsiyetler hakkında öğrenci bilgi düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 31-41.
- Tonga, D. (2017). Rol model olarak sosyal bilgiler öğretmeni. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 17-30.
- Tse, T.K.C. ve Zhang, L. (2017). Değişen düzenleme modu: Çin'deki ilkokullar için ahlaki eğitim ders kitaplarında rol modeller, 1999-2005. *Çin'de Eğitimin Sınırları*, 12 (1), 52-74.
- Ütkür, N., Kabapınar, Y., ve Önder, A. (2016). Örnek olay yönteminin hayat bilgisi derslerinde kullanıma yönelik bir eylem araştırması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 41-58.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Yaylı, D. ve Kitiş Çınar, E. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitapları görsellerinde toplumsal cinsiyet. *Electronic Turkish Studies*, 9(5), 2075-2096.
- Yazıcı, S. ve Aslan, M. (2011). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir sonuç. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), 2173-2188.